Махна мал идшӯллгънä тускар

Мана парть болн правительств мах болн ӯс гаргългъар ööрхн джилмӯдин эргцд Америкин Соединенн Штатсиг кӯцх—эркн чинртä тöр тäвсн цагт, Хальмг танъгъчин колхозмудар болн совхозмудар мал хäрӯлдж сääрӯллгън онц ик чинр зӯӯджäнä.

Ӯкр-мал газрин идгт идшӯллгън—мал таргълуллгъна хамгин кимд аргънь болджана. Ӯкр малиг сäн идгт сäänäр хäрӯлдж идӯлхлä, теднä толгъа болгънд öдр болгън 0,8-1 килограмм немӯлдж ясдж болхмн. Кемр тиигäд хäрӯллгънä цуг цагин эргцд сäänäр хäрӯлхлä ӯкр малин нег толгъа болгънд 100-120 килограмм öслт бäрдж болхмн. Хöн болхла хäрӯллгънä цагин эргцд нег толгъа болгънд 10-18 килограмм öслт бас бäрдж болхмн.

Ӯкр-мал сäн öвстä идгäр сö öдр уга хäрӯлдж, цаглань услдж йовхла, тер малмуд сäänäр мах бäрдж таргълх зöвтä.

Эн кöдлмшт селänä эдл-ахун специалистнр болн ӯкрчнр, хööчнр ӯнн сäн седклäн öгäд хäläхлä таргън малмуд государствд öгч болхмн.

Колхозмуд болн совхозмуд цааранднь тöлäн öгч чадшго кögшн ӯкрмӯд, бухмуд, цармуд, ясгдсн эр бӯрӯс, бас тедӯ мет тöл öгдго нääднр хöд, тöлгс махна мал гидж онц гуртс болн отармуд бӯрдäдж таргълулх зöвтä.

Бухмудиг эрк биш ясчкад таргълулх зöвтä. Кемр махна мал гидж йилгъхлäрн хальдврта гем бичä хальдтха гидж толгъа болгъниг эмäр тäрх кергтä, дакад гууринь шахдж уга кедж гаргъад, туругъинь ясдж цеврлчкäд, мал болгънд номер тäвäд, чинъгнӯрдäд, тер номринь болн весинь ведомостьд бичäд, актар ах ӯкрчд болн ах хööчд даалгъдж öгх кергтä.

Махна мал гидж таргълулхар седджäх бод малин гуртс ик гихдäн 100-150 толгъа, хöд болхла нег отарнь 700-900 толгъа болх зöвтä.

Эн мал хäläдж, таргълулдж йовх ӯкрчнр болн хööчнр хоорнд социалистическ дöрлдä öргнäр делгрӯлх кергтä. Тегäд хäрӯлдж, таргълулдж йовх малиг сарин чилгчäр чинъгнӯрддж, тер дигинь ведомостьд бичдж, тер чинъгнӯрин то-дигäр ӯкрчнрт болн хööчнрт сара джалвинь öгх кергтä.

Мана танъгъчин öмн нӯӯрт йовх колхозмудар болн совхозмудар махна малиг таргълулхин тускар эртäснь зура кедж, тер зурадан иигдж темдглцхänä: альк цагт ööрхн болн хол идгӯр, ямаран хаалгъар малмудиг туух, öдрт болн сööд зогсх газринь, кедӯ кӯн кергтäгъинь, минеральн болн концентрированн хотар тетгх, альдас, ямаран худгас болн голас малмудиг услхинь цуг эн хамгиг тоолдж тер зурадан темдглцхänä. Кезä ямаран цагла идгиг олзлх болн альдас мал услхин керг—гол тöр болджана.

Колхозмудин правлень болн совхозмудин гардачнр мал таргълуллгъна туск тöрт сäн оньган тäвдж, элвг идгтä болн уста газр аргъта болхла ööрхн газрт йилгъдж öгх кергтä.

Сääрӯлджäх махна бод малд öдртän 50 килограмм кöк öвсн болн хöн болгънд 10 килограмм кöк öвсн кергтä болна. Тер учрар нег толгъа бод малд 1,5 гектар, нег хööнд—0,3 гектар газр идг кергтä болджана, кемрджäн тер газрин идгин нег гектарас 50 центнер кöк öвсн авгддг болхла. Нег бод малд öдртän багъ гихдän 60 литр усн, хööнд 8 литр усн кергтä болдмн.

Махна малиг шулугъар таргълулхин кергт идгин газриг кесг änъг таслдж, дара-дарагъарнь олзлх кергтä. Малмудиг нургълдж сала болн хотхрар хäрӯлх кергтä. Ӯкрчнр болн хööчнр хäрӯлдж йовх малан нааран-цааран кööгъäд йовлго, тöвкнӯнäр, сальк öрӯлäд идӯлх кергтä. Цуг хäрӯлдж йовх малмуд тегшдän иддж цаддгар хäрӯлх—эркн тöр болджана.

Мана танъгъч нургълдж махна хальмг тохмта малмуд öсгджänä. Эн махна малмуд йир сäн шимтä мах öгнä, эн малин махнь никт болнämтäхн, таргън болдж гарна.

Орн-нутгтан таргън мал öгхин кергт танъгъчин колхозмуд болн совхозмуд бääх эваргъан олзлдж, социалистическ дöрлдä делгрӯлдж, таргън мах öгхин тöлä авсн даалгъвран ӯзмджтä кевäр кӯцiхмн.

ЕСИН АЛЕКСЕЕВ.
Танъгъчин селänä эдл-ахун ах зоотехник.